

La dona a l'Edat Mitjana

Dones que resaven

Santa Clara i Santa Caterina, de Francesco del Cossa (1470-1472).

Com era una dona religiosa durant l'Edat Mitjana?

Monja

Emparedada

Beata

Beguina

Serora

Eremita

Mística

Deodicatae i deovotae

Retrat d'una dama de l'Ordre del Cigne,
(1490) d'autor anònim.

Algunes fonts literàries...

“Destos anda el mundo lleno, e con sus mansos hablares e dulces palabras, con sus disimuladas obras y sus juramentos rabiosos. dando a entender ser justos y muy santificados.”

(*El Corbacho O Reprobación del amor mundano*, d'Alfonso Martínez de Toledo, arxiprest de Talavera, 1438.)

“Una manceba era que avie nomne Oria niña era de días como diz la historiafazer a Dios servicio essa era su gloria...Era esta manceba de Dios enamorada, por otras vanidades non dava ella nada, más querrie seer ciega que veerse casada....fo end a pocos diás fecha emparedada,ovo gran alegría cuando fo encerrada...”

(*Poema a Santa Oria*, Gonzalo de Berceo, s. XIII)

Ordres religiosos femenines

- **Cinc exemples:**

- Hildegard von Bingen. (1098-1179)
- Monja de Watton.
- Heloïsa.(1092-1164)
- Isabel de Lancaster. (segle XIV).
- Cristina de Markyate. (1095-1155).

- **Actitud de l'església** respecte a la religiositat femenina:

“La mujer, que escuche la enseñanza, quitea y con docilidad. A la mujer no le consiento enseñar ni imponerse a los hombres; le corresponde estar quieta, porque Dios formó primero a Adán. Además, a Adán no le engañaron, fue la mujer quien se dejó engañar y cometió el pecado; pero llegará a salvarse por la maternidad, con tal de que persevere con fe, amor y una vida santa y modesta.”

- La **fundació dels primers convents femenins** es dona durant l'Alta Edat Mitjana: Reis i nobles per a les dones de les seues famílies. Centres rurals i nobiliaris (s. VI-VIII edat d'or).
- **Desvirtuació** de la seua funció original/àmbit masculí. Extensió de l'espai femení on s'havien educat.
- Retrocés al llarg del segle XI amb la reforma gregoriana.
- Qui eren les superiores? **Abadesses i priores**. Temptacions: luxe, despotisme i favoritisme.
- **Visió de la vida religiosa femenina** (des del segle IV): controlada per homes i importància de la virginitat.

- Existència de monestirs dobles (*monasteria duplicia*). Com **Fontevrault**, fundat al segle XI per Robert d'Abrissel amb 4 seccions: monjos, monges, prostitutes penedides i leprosos. Amb una abadessa per designació del fundador.
- **Monges**: ideal de vida és l'oració. No intervenen en assumptes eclesiàstics.
- **Monjos**: s'ocupen de les necessurars materials de tota la comunitat i de la cura espiritual de les monges.

Els canvis del segle XIII

- **La reforma gregoriana** (s. XI): control del monacat femení. Decreixement dels monestirs femenins. També desinterès nobiliari per l'afany patrimonial de l'església.
- Es prohibeix l'accés de les dones a les funcions clericals: perden la funció missional.
- S'intenta imposar **la clausura** (butlla de Bonifaci VIII) per preservar les dones de l'exterior i evitar perturbacions de la jerarquia eclesiàstica. Abadeses necessiten un representant masculí.
- Aparició dels **ordes mendicants** al segle XIII.
 - Valoren l'ascetisme, la meditació en la passió de Crist i la defensa de la virginitat.

Els canvis del segle XIII

- Transformació general de l'espiritualitat cristiana, on participen més els laics.
- Apareix una nova pietat laica:
 - Amb noves modalitats religioses femenines.
 - Penitència i penediment són l'eix central.
 - Model de Maria Magdalena.
- Afavoriment d'una nova visió de la dona gràcies al desenvolupament del culte marià.

- IV Concili de Laterà de 1215: **prohibició** de la fundació de nous ordes femenins.
- Cistercencs (fins a 1230); premostratosos; franciscans. Prohibeixen fundar noves cases femenines del seu orde. A partir del **segle XIII** proliferen els convents d'estos ordes mendicants.
- **Controlats per homes**: intervenció del bisbe i els visitadors.

Vocacions ascètiques

Des del segle IX apareixen comunitats al marge dels ordes monàstics que agrupen a dones solteres o vídues, nobles i propietàries, que disposen lliurement dels seus béns.

- **Recloses, murades, emparedades.**
 - Es tanquen a habitacions o cel·les adossades a murs d'esglésies urbanes.
 - Necessiten d'una autorització episcopal.
 - Mort per al món: roba de dol i missa de difunts.
 - Com vivien? Del propi patrimoni; almoïna; ajuda d'altres dones; protector poderós.
 - Exemples: Verdiana de Castelfiorentino (1241); Jutta de Huy (1228).
 - Exemples a València i Onda.
 - Podeu llegir este article sobre el tema al diari "Las provincias":

<https://bit.ly/2QimUF9>

- **Serores:**

- País Basc.
- Viuen a les esglésies per impuls religiós.
- Cuiden del temple. Participen activament del culte: recaptació de l'almoïna; enterraments; processons.
- Condicions: pietoses, solteres, més de 40 anys i escollides prèviament pel clergat i la comunitat.
- Cerimònia: reben les claus de la sacristia i església.
- Prohibició al segle XVII pel bisbe de Calahorra, Pedro González del Castillo:

“En muchas iglesias y ermitas de nuestro obispado ay mugeres que con titulo de freyras y seroras sirven de sacristanes, lo cual trae muy gran indecencia consigo, porque andan en la sacristia entre los sacerdotes, se llegan a los altares a encender las candelas y menoscaban los ornamentos y vasos sagrados, además de otros inconvenientes que se siguen en materia de honestidad como la experiencia ha demostrado”

- **Deovotae i Deodicatae:**

- Comtats catalans.

Beguines

“Las beguinas crean un nexo entre el movimiento pauperístico y las mujeres lectoras, entre laicos y religiosos. Dirigen la vista allí donde los problemas de la fe cristiana son problemas de la vida cotidiana. Su trabajo con los enfermos, los moribundos y los pobres de la ciudad manifiesta que la palabra de Dios es necesaria en los lechos de los enfermos y en todos aquellos lugares en los que las fatigas y la miseria amenazan con aplastar a las personas”.

(Hildegund Keul sobre Matilde de Magdeburg)

Blog sobre la obra de Matilde: <https://bit.ly/2KnC3PT>

- Aparició de moviments de pietat laica: **les beguines**. Eren associacions més obertes de dones que portaven una vida religiosa. S'organitzaven en cel·les i vivien en pobresa del treball de les seues mans. Exemple: Maria d'Oignies.
- https://elpais.com/elpais/2013/04/24/mujeres/1366781400_136678.html

- **Les beguines eren persones que pertanyien a unes comunitats o associacions de laics cristians fundades als Països Baixos a la segona meitat del s XII** i tot seguit esteses a Renània, França, Occitània, els Països Catalans i Itàlia.
- Les beguines vivien en **comunitat**, del producte del seu treball, i sovint tenien cura dels malalts.
- No captaven almoines pel carrer.
- No feien vots perpetus, de manera que podien abandonar el beguinatge lliurement i contreure matrimoni.
- La casa més antiga que hom coneix de beguins o begards fou establerta a Lovaina el 1220 i, a diferència de la branca femenina, des de bon principi tendiren a captar i vagabundejar.
Informació a wikipèdia: <https://bit.ly/2S2Dnu8>
- A la fi del s XIII i al començament del XIV els beguins, juntament amb els franciscans espirituals (fraticelli), constituïren una força popular i revolucionària que pretenia la reforma de l'Església.
- Als Països Catalans, **Arnau de Vilanova** fou considerat un capdavanter dels beguins. Frederic de Sicília, la reina Sança de Nàpols, l'infant Felip (regent de Mallorca) i altres prínceps del casal de Barcelona intentaren de protegir els beguins de la persecució desfermada contra ells al principi del s XIV. Els beguins foren condemnats pel papa Climent V al concili de Viena, però la persecució més intensa s'esdevingué durant el pontificat del seu successor, Joan XXII, i afectà principalment la branca masculina.

- El concili de Vienne de 1311 comdemna de les beguines i prohibició de la seua existència.
- Desaparició oficial del moviment. Es denominen *Germans i Germanes del Lliure Esperit*.
- Aconsegueixen imposar els **beateris**.
- Són dones pietoses que es reuneixen per a portar una vida de pietat, devoció, caritat i l'atenció dels malalts. Regla de Sant Agustí.

sans commencement: n'aura jamais nulle chose sans
 moi ne moi sans lui. Ains: C'est verité
 d'amoür Je le vous certifie. L'ame. Pour puis
 quel n'aura jamais cest adire sans fin nulle
 chose sans moi. Je di donc que il sentit que il
 n'aura oncques nulle chose sans moi. Car
 aussi puis quel sera c'amoür sans fin par ains?
 Jay donc este de lui amice sans commencement
 faison. Gardez que vous dites d'ame d'it
 faison. Aiez vous oüie que il y a gneres que
 vous estes c'et et que vous n'estez pas: *ps.*
 dieu se sçait que vous ne chiez en
 erreur. Se Je este en tenr ceste opinion d'ame
 faison dit l'ame: amice este avec moi qui ce
 me fait c'et et penser et dire. faison. Or pu
 nez d'ame d'it faison ce que vous dites:
 L'ame. Or faison dit l'ame come vous estes
 enuieuse et que ceux ont de mal et de paine
 qui vuet de volde conseil faison dit l'ame se Je
 suis amice sans fin des trois p'oumes de la
 trinite. Jay aussi este amice d'elles sans comen
 cement. Car aussi bien come de la bonte il me
 amera sans fin. aussi pareillemet ap Je
 este du savoir de la sapience que Je serai c'et
 de loeuvre de la divine puissance. Ainsy donc
 puis que des lors que dieu est qui est sans

No devant ou
 c'et. chapitre.

L'ame dit q dieu
 ne ama oncques
 nulle chose sans
 elle

faison represente
 l'ame de ce que
 elle a dit.

L'ame dit q faison est
 enuieuse.

Illud facit ad
 p'oumes de p'et
 d'et macione.

Què oferia el monaquisme
 femení a les dones de l'Edat
 Mitjana?

- **Control** sobre el propi cos i vida.
- Possibilitats de **realització personal i intel·lectual**: místiques i escriptores que s'expressen en les noves llengües i seguint els models de la literatura de l'amor cortés.
- Genera **resistències** dins de l'església i adhesió a moviments herètics: Guillerma de Milà (1281) i Margarita Porete (1310) són cremades a la foguera.

Projecte “Paisatges espirituals” de la Universitat de
Barcelona.

<http://www.ub.edu/proyectopaisajes/index.php/ca/>